

Pristupi samohranom roditeljstvu u odabranim društveno-kulturološkim različitostima

Maljur, Antonela

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:266293>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-03**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Prijediplomski studij engleskog jezika i književnosti i pedagogije

Antonela Maljur

**Pristupi samohranom roditeljstvu u odabranim društveno-
kulturološkim različitostima**

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2023.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet Osijek

Odsjek za pedagogiju

Prijediplomski studij engleskog jezika i književnosti i pedagogije

Antonela Maljur

**Pristupi samohranom roditeljstvu u odabranim društveno-
kulturološkim različitostima**

Završni rad

Područje društvenih znanosti, polje pedagogija,

grana obiteljska pedagogija

Mentor: prof. dr. sc. Mirko Lukaš

Osijek, 2023.

Izjava

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napisala, da je rad nastao samostalnim istraživanjem zadane teme, da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova koji nisu označeni kao citati s navođenjem izvora odakle su preneseni, da je u radu odgovorno primijenjena suvremena tehnologija, odnosno da rad nije autorstvo umjetne inteligencije, što pokazuje i bibliografija upotrijebljena tijekom obrade teme.

Svjesna sam da je predaja seminarskog, završnog ili diplomskog rada čiji je sadržaj djelo drugog studenta, treće osobe ili umjetne inteligencije, prepisivanje većeg dijela ili cijelog seminarskog, završnog ili diplomskog rada teška povreda studentskih obveza i etičkih načela znanstvene čestitosti, koja podliježe stegovnoj odgovornosti i, posljedično, sankcijama.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet u Osijeku trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta u Osijeku, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 1. rujna 2023. godine

, 0122236632

Ime i prezime studenta, JMBAG

Sažetak

Obitelj je osnovna zajednica društva koja se mijenja pod snažnim djelovanjima suvremene civilizacije. Postoje različite vrste obitelji pri čemu se pojedini oblici smatraju tradicionalnima, a drugi suvremenima. U tradicionalne oblike obitelji ubrajaju se izolirana nuklearna obitelj, modificirana proširena obitelj, proširena obitelj i velika obitelj, dok se kao suvremeni obiteljski oblici promatraju samačka kućanstva, posvojiteljske obitelji, jednoroditeljske obitelji, istospolne obitelji, izvanbračne zajednice i samohrani roditelji. Samohrano roditeljstvo sve je češća pojava u gotovo svim državama svijeta, a čimbenici za njegovo formiranje uključuju razvod braka, smrt jednog roditelja, dugotrajno izbjivanje jednog roditelja, napuštanje obitelji, jednog nepoznatog roditelja i nestanak jednog roditelja. Svi navedeni uzroci nastanka samohranog roditeljstva utječu na obiteljsku dinamiku i prilagodbu ostalih članova koji ostavljaju trajne posljedice na emocionalno i psihičko stanje, posebice djece. Analizom statističkih podataka potvrđeno je kako se sve više samohranih roditelja nalazi i u Republici Hrvatskoj, a stavovi okoline prema takvim vrstama obitelji većinom su pozitivni pri čemu samohrani roditelji uživaju značajnu zakonsku podršku. Statistički podatci za odabrane zemlje, poput Gane, jasno pokazuju porast u postotku samohranog roditeljstva, dok društveno-kulturni čimbenici imaju značajan negativan utjecaj isključivo na samohrano majčinstvo. Nasuprot Hrvatske nalazi se i Maroko s izuzetno negativnim stavovima i gotovo nepostojećom zakonskom podrškom samohranim majkama. Značajan utjecaj na negativne stavove društva prema samohranom majčinstvu, a posebice samohranim majkama u izvanbračnim zajednicama, imaju religija i mnogobrojni kulturni čimbenici. Uz to, statistički podatci i evidencija države o točnom broju samohranih majki i očeva u Maroku nisu dostupni u čemu se također ogleda manjak državne podrške i stav da je samohrano roditeljstvo nedopustiva pojava.

Ključne riječi: društveno-kulturni čimbenici, obitelj, samohrano roditeljstvo, stavovi okoline, utjecaj religije.

Sadržaj

UVOD	1
1. POGLEDI NA POJAM OBITELJI.....	3
1.1. Vrste obitelji	4
2. SAMOHRANO RODITELJSTVO	6
2.1. Razvodi brakova.....	6
2.2. Smrt jednog roditelja	8
2.3. Dugotrajno izbjivanje jednog roditelja	9
2.4. Napuštanje obitelji.....	10
2.5. Jedan od roditelja je nepoznat	10
2.6. Nestanak jednog od roditelja	10
3. SAMOHRANO RODITELJSTVO U ODABRANIM DRŽAVAMA	12
3.1. Samohrano roditeljstvo u Republici Hrvatskoj	12
3.1.1. Zakonska podrška samohranim roditeljima	14
3.2. Samohrano roditeljstvo u Gani	16
3.3. Samohrano roditeljstvo u Maroku	18
3.3.1. Utjecaj religije na samohrano majčinstvo	20
3.3.2. Utjecaj kulturnih čimbenika na samohrano majčinstvo.....	21
3.3.3. Zakonska podrška samohranim majkama	21
ZAKLJUČAK	23
LITERATURA.....	24

UVOD

Obitelj je jedan od glavnih stupova ljudske povijesti i smatra se sastavnim dijelom civiliziranog društva. Njezina povijest prati evoluciju najutemeljenije i najstarije zajednice civilizacije koja doživljava značajne promjene utjecajem mnogobrojnih čimbenika. Od samih početaka, pa sve do suvremenog svijeta, institucija obitelji doživjela je značajan razvoj odražavajući promjenjive strukture ljudskih društava i njihove vrijednosti. Juul (1995) navodi kako su osnovne obiteljske vrijednosti predstavljale snažan temelj obiteljske zajednice tijekom više od 200 godina, pod utjecajem transformacije u gotovo svim zemljama svijeta. Janković (2008) opisuje kako je obitelj kao zajednica vjerno pratila sve društvene, ekonomske, kulturne i socijalne promjene koje su se događale tijekom povijesti, pa se ona, na taj način, konstantno mijenjala i prilagođavala novom stanju svijeta. Prema Juul (1995) u obitelji su stoljećima nad ženama moć imali muškarci, a nad djecom odrasli. Međutim, nastanak novih vrsta obitelji postala je univerzalna pojava, a razlog tomu leži upravo u razlici brzine nestajanja matrijarhalnih i patrijarhalnih obitelji. Dok jedni eksperimentiraju s novim ili produktivnijim metodama suživota, drugi se očajnički trude održati tradicionalne ideale prošlosti.

Prvo poglavlje ovoga rada odnosi se na definiranje pojma institucije obitelji od strane nekoliko različitih autora. Zatim su navedene i opisane tradicionalne i suvremene vrste obitelji, a poglavlje završava opisom u razlikama između pojmova jednoroditeljske obitelji i samohranog roditeljstva. Drugo poglavlje ovoga rada donosi nekoliko definicija samohranog roditeljstva, kao i izazove s kojima se samohrani roditelji mogu susretati. Osim toga, navedeni su i pojašnjeni mnogi razlozi zbog kojih može doći do samohranog roditeljstva. U četvrtom poglavlju rada analiziraju se, prema pojedinim kriterijima, pogledi na samohrano roditeljstvo u Gani i Maroku, kao odabranim državama, i u Republici Hrvatskoj. U kontekstu Republike Hrvatske analiziraju se statistički podatci, stavovi okoline te zakonska podrška samohranim majkama i očevima. U kontekstu Gane se analiziraju statistički podatci i utjecaj društveno-kulturnih čimbenika na samohrano majčinstvo, dok se u kontekstu Maroka analiziraju statistički podatci, stavovi okoline, utjecaj religije i kulturnih čimbenika te zakonska podrška samohranim majkama, uz posebni naglasak na majke s izvanbračnom djecom. Iako je većinsko stanovništvo Gane katoličko, kao i u Republici Hrvatskoj, razlog odabira ove države nalazi se u siromaštvu njezinog stanovništva. Na taj je način prikazana usporedba jedne od najsiromašnijih zemalja svijeta s državom koja pripada višem srednjem sloju, odnosno Hrvatskom. Nadalje, Maroko je, kao jedna od analiziranih zemalja svijeta prema samohranom roditeljstvu, odabran kao zemlja predstavica u kojoj su gotovo svi

stanovnici muslimanske vjeroispovijesti te je tako prikazana usporedba s dvijema pretežito katoličkim zemljama.

Središnji problem ovoga rada je naglasak na razlike između jednoroditeljskih obitelji i samohranog roditeljstva te razlozi zbog kojih može doći do samohranog roditeljstva. Osim toga, cilj je ovim radom prikazati i statističke pokazatelje broja razvoda, sklopljenih brakova, samohranih majki i očeva te opisati zakonsku podršku samohranim roditeljima u promatranim zemljama. Nadalje, analizirani su i različiti čimbenici, poput stavova okoline prema samohranim roditeljima, društveno-kulturnim čimbenicima i religiji u odabranim zemljama te njihov utjecaj na cjelokupnu percepciju društva o samohranom roditeljstvu. Na temelju svega navedenog, odgovara se na postavljeni cilj u kojem je zadaća osvijestiti čitatelje koliko su samohrani roditelji, a posebice samohrane majke, pod utjecajem pojedinih kultura i stavova u potpunosti nemoćni pred zakonom te potaknuti na neophodne društvene i zakonske promjene.

1. POGLEDI NA POJAM OBITELJI

Ne postoji jednoznačna definicija obitelji. U skladu s time, Janković (2008) navodi kako je broj postojećih definicija nemoguće odrediti jer se zajednicom obitelji bave brojna područja, poput sociologije, pedagogije, psihologije, prava, medicine i ekonomije, pa je unutar samih pojedinih znanosti veliki broj stručnjaka, od kojih gotovo svatko ima svoju definiciju obitelji. Stoga Janković (2008) navodi nekoliko pogleda koji pokušavaju definirati obitelj. Sociološka definicija govori kako je obitelj osnovna jedinica društva, dok psihološki pogled na definiranje obitelji kazuje kako je „obitelj bitan faktor primarne socijalizacije i uopće psihičkog razvoja djeteta.“ (Petz, 1992, prema Janković, 2008, str. 18). Prema antropološkoj definiciji „obitelj je osnovna ljudska zajednica“ (Janković, 2008, str. 18), dok je prema pravnoj definiciji „obitelj skup osoba povezanih brakom (ili vanbračnom zajednicom) i srodstvom, između kojih postoje zakonom utvrđena prava i dužnosti.“ (Alinčić, 1989, prema Janković, 2008, str. 18). S druge strane, Stevanović (2000) opisuje kako obiteljska pedagogija, kao interdisciplinarna znanost, definiciju obitelji preuzima iz sociologije i navodi Murdockovu definiciju koja glasi: „Obitelj je društvena skupina koju karakterizira zajedničko prebivanje, ekonomska suradnja i razmnažanje. Ona uključuje odrasle osobe oba spola, od kojih najmanje dvoje održavaju društveno odobrenu spolnu vezu, i jedno ili više djece, vlastite ili usvojene, od tih odraslih koji spolno kohabitiraju.“ (str. 135). Iz svih navedenih definicija pojma obitelji, moguće je zaključiti kako je svaka točna jer je svakoj od njih zajedničko viđenje obitelji kao primarne ljudske zajednice s određenim ulogama. Stevanović (2000) navodi kako se ispunjavanje određenih uloga ne odnosi samo na ispunjavanje bioloških potreba članova obitelji, već i na potrebe za ljubavlju, zabavom, moći, slobodom i stvaralaštvom koje trebaju biti prioritet jer se samo na taj način djecu može učiti teoriji i umijeću voljenja i življenja.

Prema Brajša-Žganec (2003) viđenje obitelji kao smislenog sustava danas je temelj mnogih teorija obiteljskog funkcioniranja. Obitelj se smatra međusobno povezanom i složenom cjelinom, odnosno sustavom sastavljenim od manjih sustava, to jest podsustava, koji su zajednički dio šireg sustava. Svi dijelovi tog sustava hijerarhijski su organizirani pri čemu se sustavi i nadsustavi nalaze u međusobnoj interakciji karakteriziranom cjelovitošću. Stevanović (2000) dodaje kako je obitelj kao socijalni sustav zapravo podsustav cijeloga društva. Iako još uvijek ne postoji univerzalna teorija na kojoj bi se u potpunosti temeljila istraživanja obiteljskog funkcioniranja, jedan od najpoznatijih modela jest onaj Olsona, Russella i Sprenklea. Ovaj model sastoji se od dvije uzajamno povezane dimenzije obiteljskog funkcioniranja, a to su prilagodljivost i kohezivnost.

Obiteljska prilagodljivost definira se kao obiteljska sposobnost uspostavljanja ravnoteže između kontinuiteta i promjene, dok se obiteljska kohezivnost odnosi na stupanj emocionalne bliskosti koju dijele članovi obitelji (Olson i sur., 1979, prema Brajša-Žganec, 2003, str. 52).

1.1. Vrste obitelji

Razvojem ljudskog društva moguće je pratiti kriterij veličine obitelji pri čemu se opaža drastičan pad broja njezinih članova. Posljedica toga su promjene u podjeli rada, raspodjeli ovlasti, promjenama međusobnih odnosa članova obitelji, njihovih odnosa s okolinom, načinom zadovoljavanja potreba i načinom života u cjelini (Janković, 2008, str. 73). U skladu s time, Berc, Ljubotina i Blažeka (2004) navode kako su mnoge promjene utjecale na svaki aspekt obiteljske zajednice, uključujući broj potomaka, vrstu srodstva i zastupljenost različitih generacija unutar jedne obitelji.

Uz nuklearnu obitelj, koju Piccard (1975, prema Janković, 2008, str. 19) definira kao primarnu i malu skupinu čije članove karakteriziraju interakcije „licem u lice“, Berc i sur. (2004) navode i vrstu proširene obitelji koju čini nuklearna obitelj s daljnjim srođnicima koji žive u zajedničkom kućanstvu. Mladenović (1987, prema Janković, 2008, str. 73) pruža još detaljniju podjelu obitelji prema kriteriju veličine, a čine ju: izolirana nuklearna obitelj, modificirana proširena obitelj, proširena obitelj i velika obitelj. Izoliranu nuklearnu obitelj definira se kao u potpunosti odvojenu od ostatka šire obitelji, dok se modificiranu proširenu obitelj definira kao malu obitelj koja se nalazi u stalnoj komunikaciji sa širom obitelji. Proširenu obitelj on definira kao članove obitelji koji žive u istom kućanstvu ili u blizini te se nalaze u čestoj međusobnoj interakciji, dok veliku obitelj definira kao obitelj koja okuplja male obitelji iz više generacija koje zajedničkim naporima dobivaju sredstva za život. Stevanović (2000) u osnovu tipologije obitelji dodaje i potpunu te nepotpunu obitelj. Potpunu obitelj definira kao svaku „obitelj koju sačinjavaju oba roditelja i djeca koji žive u zajedničkom domaćinstvu“, dok nepotpunu obitelj definira kao onu „u kojoj je stalno prisutan i skrbi o odgoju djece jedan od roditelja (majka ili otac).“ (str. 223).

Analizirajući tradiciju prošlosti moguće je primijetiti kako se dvoje ljudi koji su bili vjenčani nisu smatrali obitelji, već se brak tek rođenjem djece podizao na višu razinu i tada je ta bračna zajednica postajala obiteljskom zajednicom roditelja i djece (Stevanović, 2000, str. 51). Brak se smatra „društvenom institucijom koju sačinjavaju dvije osobe suprotnih spolova.“ (Stevanović, 2000, str. 233). Iz ove definicije vidljiva je još jedna važna promjena obiteljske zajednice i braka. Naime, iako su se veći dio povijesti kao obitelj promatrali, već vjenčani majka

i otac te njihova djeca, u globaliziranom svijetu nailazimo i na pojavu istospolnih obitelji koje su ravnopravni članovi društvene zajednice. Pa danas i dalje brojčano prevladavaju nuklearne obitelji, ali je sve veći broj i nepotpunih obitelji, koje nemaju djece ili im nedostaje jedan partner. Fišer, Marković, Ogresta i Radat (2007) navode kako je jedna od osnovnih značajki suvremene obitelji njezina raznolikost među kojom su sve prisutnija samačka kućanstva, manje obitelji, posvojiteljske obitelji, jednoroditeljske obitelji, istospolne obitelji, samohrani roditelji, neformalni odnosi i izvanbračna djeca.

Važno je u ovom radu naglasiti kako se u Republici Hrvatskoj pojmovi „jednoroditeljska obitelj“ i „samohrani roditelj“ često koriste kao sinonimi, međutim spomenuti pojmovi vrlo su različiti. Prema članku 15. Zakona o socijalnoj skrbi (2023) „samohrani roditelj je roditelj koji živi sam s djetetom, sam skrbi o njemu i sam ga uzdržava“, odnosno drugi roditelj nije prisutan niti u jednom obliku sudjelovanja u djetetovu odgoju. Uz to se jednoroditeljska obitelj definira kao „obitelj u kojoj žive dijete, odnosno djeca i jedan roditelj“ pri čemu se pretpostavlja da je drugi roditelj dužan sudjelovati u odgoju djeteta ili djece, ukoliko ne u fizičkom, tada u financijskom smislu i u pružanju novčane pomoći.

2. SAMOHRANO RODITELJSTVO

Roditeljstvo je čovjekova potreba i neprocjenjivo bogatstvo koje se još uvijek ne može u potpunosti objasniti niti jednim teorijskim konceptom (Stevanović, 2000, str. 242). To je jedna od najljepših i najtežih uloga u životu (Buljan Flander i Ćorić Špoljar, 2021, str. 423). Prema Halmi (1998) ne postoji jednoznačna definicija samohranog roditeljstva jer ono nije jedinstvena kategorija, no u takvoj se obitelji svakako „radi o kvantitativno deficijentnoj obitelji.“ (str. 78). Juul (1995) dodaje kako je samohrano roditeljstvo i dalje relativno nova pojava prema kojoj je izuzetno teško formirati stav i samom roditelju, no i stručnjacima. Petak (1989, prema Halmi, 1998, str. 78) navodi kako u takvoj obitelji jedan roditelj često napušta obiteljsku strukturu prepuštajući drugom roditelju restrukturiranje zajednice, stvaranje novog načina života i rješavanje svih odgojnih, emocionalnih, društvenih i financijskih potreba djeteta ili djece. S druge strane, Buljan Flander, Hanžek i Rezo (2021) samohrano roditeljstvo definiraju kao obitelji u kojima se nalazi samo jedan hranitelj koji nema nikakvih prihoda od drugog odsutnog ili preminulog roditelja.

Prema Buljan Flander i Karlović (2004) biti samohrani roditelj izuzetno je stresno i izazovno, bez obzira na to je li se osoba na samohrano roditeljstvo odlučila vlastitom odlukom ili su do toga dovele okolnosti koje se nisu mogle kontrolirati. Samohrani roditelji susreću se s nizom problema, poput pitanja o sreći i upravljanja vlastitim životom, što može uzrokovati „paraliziranost“ za djelovanje zbog stresa koji je rezultat novog životnog izazova. Uz to, moraju otkriti načine kako svojoj djeci pružiti najbolju moguću skrb, čak i ako nisu sigurni u vlastite sposobnosti. Za samohrane roditelje važno je shvatiti da je stres neizbježan aspekt roditeljstva, bez obzira na to je li drugi roditelj prisutan ili nije (Buljan Flander i Karlović, 2004, str. 211).

Janković (2008) navodi nekoliko razloga za nastanak nepotpunih obitelji, a to su: razvod braka, smrt jednog roditelja, dugotrajno izbjivanje jednog roditelja, napuštanje obitelji, nepoznat jedan roditelj te nestanak jednog roditelja.

2.1. Razvodi brakova

Razvod braka, čiji broj neprestano raste, najčešći je uzrok nepotpunosti obitelji, kako u svijetu, tako i u Republici Hrvatskoj (Janković, 2008, str. 76). Prema Grozdanić (2000) razvod braka odvija se u tri faze, a to su: faza donošenja odluke, faza sudskog razvoda i faza poslije razvoda. Faza donošenja odluke obično počinje dugotrajnim razmišljanjem o razvodu. Tijekom

tog vremena privlačnost zajedničkog života blijedi, razmirice eskaliraju i razdvajaju pojedince, nastaje takozvani „emocionalni razvod“ u kojem supružnici otvoreno počinju komunicirati o prestanku bračne zajednice, a prosječna odluka o razvodu braka traje oko godinu dana. Drugi dio procesa čini faza sudskog razvoda koja predstavlja prijelomni trenutak jer je tada odluka o razvodu donesena i supružnici započinju s poduzimanjem koraka prema konačnom provođenju postupka. U toj se fazi javlja obiteljska kriza koju obilježavaju osjećaj tuge i grižnje savjesti. Ključna zadaća u trećem dijelu procesa, odnosno fazi poslije razvoda, je prilagodba na novonastalu obiteljsku situaciju, za što je potrebno određeno vrijeme. Količina potrebnog vremena određena je emocionalnim opterećenjem iz razdoblja prije razvoda i varira ovisno o situaciji, kao i o uzrocima razvoda. U obitelji, nakon razvoda, dolazi do mnogobrojnih promjena koje različito utječu na djecu i odrasle, primjerice isti broj poslova sada će obavljati samo jedan roditelj. Međutim, kako je moguće pronaći velik broj definicija za određene pojmove, poput obitelji i samohranog roditeljstva, također postoji i velik broj autora koji navode različite faze razvoda. Primjerice, Duck (1992, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2005, str. 552) navodi kako se faze razvoda sastoje od pet etapa, a to su: emocionalni raskid, intrapsihička etapa, dijadna ili bračna etapa, društvena etapa i etapa bračnog sprovoda. Emocionalni raskid karakterizira emocionalno udaljavanje jednog partnera od drugog pri čemu dolazi do sve rjeđe komunikacije, dok intrapsihičku etapu obilježava prevelika kritičnost partnera koji je započeo s udaljavanjem. Dijadnu ili bračnu etapu karakterizira shvaćanje kritiziranog bračnog partnera da je drugi partner nezadovoljan i da traži razloge za novonastalu situaciju. Društvenu etapu obilježava upućivanje roditelja i prijatelja u bračne poteškoće i pripremanje na razvod, dok posljednju etapu bračnog sprovoda karakterizira konačno donošenje odluke o raskidu braka. Iako postoje mnogobrojne klasifikacije etapa razvoda braka, kako je već navedeno, Hopper (1993, prema Čudina-Obradović i Obradović, 2006, str. 552) upozorava kako je sve klasifikacije do sada potvrdio samo dio istraživanja i da ih je najbolje interpretirati samo kao dobre hipotetske ilustracije stvarnih situacija.

Važno je naglasiti kako razvod braka u većini slučajeva rezultira jednoroditeljskom obitelji, no može rezultirati i samohranim roditeljstvom. Naime, iako je drugi roditelj dužan pružiti novčanu pomoć u obliku uzdržavanja, odnosno alimentacije, on ne mora poštivati tu sudsku odluku kao što preostali roditelj može odlučiti da se za potrebe svoje djece želi brinuti samostalno. Tada ovaj roditelj postaje samohrani jer bivši partner nikada ne mora sudjelovati u odgoju djece, niti u fizičkom, niti u financijskom obliku.

2.2. Smrt jednog roditelja

Janković (2008) navodi kako nepotpuna obitelj može nastati i smrću jednog roditelja. Smrt jednog roditelja može se dogoditi i prije nastanka potpune obitelji, primjerice smrću majke za vrijeme poroda ili smrću oca prije samoga rođenja djeteta zbog nesreće, bolesti, samoubojstva, vojne operacije, ubojstva, itd. Ovakve su okolnosti izuzetno rijetke, pa se češće događaju slučajevi strukturalne neadekvatnosti uzrokovane kasnijom smrću roditelja. Osim toga, Grozdanić (2000) navodi kako smrt utječe na obiteljsku prilagodbu, što rezultira promjenama u ravnoteži između članova. Stupanj u kojemu se te promjene pojavljuju ovisi o nizu čimbenika, poput karakteristika gubitka, faktorima o kojima ovisi osjetljivosti i ranjivost obitelji, obiteljskih resursa te spolnih razlika i društvenih očekivanja. Karakteristike gubitka roditelja određuju dva aspekta, a oni su vrijeme i priroda smrti. Gubitak roditelja u starosti, iako bolan, smatra se prirodnim ciklusom života, dok je gubitak mladog roditelja velika tragedija za cijelu obitelj. Uz to, smrt roditelja, koja je uzrokovana teškom i dugom bolesti, lakše se podnosi nego ona koja je nastupila iznenadno. Još dublji trag na članovima obitelji ostavlja smrt roditelja kao rezultata nasilja, ubojstva ili samoubojstva.

Grozdanić (2000) u faktore o kojima ovisi osjetljivost i ranjivost obitelji ubraja nekoliko čimbenika. Postojanje drugih stresora u obiteljskom okruženju može dodatno otežavati suočavanje s gubitkom. Carter i McGoldrik (1980, prema Grozdanić, 2000, str. 10) navode da ukoliko se bolest ili smrt jednog roditelja dogodi u isto vrijeme kada i značajni događaji, poput rođenja djeteta ili osamostaljivanja adolescenta, obitelj se suočava s još izazovnijim razdobljem. Drugi element iz ove skupine je uključenost roditelja u obitelj prije smrti. U većini slučajeva, financijska, kućanska i emocionalna odgovornost drugog supružnika se tada udvostručuje. Preostali supružnik, koji bi se mogao osjećati preopterećenim i nesposobnim biti samohranim roditeljem, prepusten je brizi o mnogim kućanskim obvezama i poslovima oko odgoja djece. Gubitak jednog supružnika dovodi i do problema sa samoodređenjem i željom za stvaranjem novog identiteta. Uz to, gubitak roditelja je nepovratan i ima najteže psihološke posljedice za dijete, zbog čega ga se klasificira kao jednim od najtragičnijih životnih stresora kojima pojedinac može prolaziti (Grozdanić, 2000, str. 13).

„Reakcija i prilagodba obitelji na smrt ovisi i o resursima s kojima obitelj raspolaže“ (Grozdanić, 2000, str. 14). Novac, zdravlje, stupanj otvorenosti obitelji kao sustava, postojanje prijateljstava i dostupnost socijalne podrške primjeri su obiteljskih resursa. Kada premine član obitelji koji je primarni donositelj prihoda, a to je u većini slučajeva otac, ostatak obitelji suočava se s vrlo ozbiljnim problemima. Tada su Centri za socijalnu skrb dužni ponuditi kako zakonski

propisane, tako i druge vrste pomoći, uključujući i one koje podrazumijevaju prekvalifikacije članova obitelji (većinom majke), do osposobljavanja za zapošljavanje i naposljetku omogućavanje samog zapošljavanja, kako bi se ostatku obitelji osigurali optimalni životni uvjeti (Janković, 2008, str. 77). U takvim slučajevima drugi roditelj postaje samohrani roditelj koji u potpunosti uzdržava svoje dijete ili djecu.

U smrtnim slučajevima spolne razlike isto tako nameću specifična društvena očekivanja. Konkretno, društvena očekivanja ženu smatraju odgovornom za socijalne i emocionalne poslove, dok se od muškaraca očekuje nošenje s materijalnim i organizacijskim poslovima povezanim sa žalovanjem (Grozđanić, 2000, str. 14).

2.3. Dugotrajno izbivanje jednog roditelja

Zbog oduzimanja slobode počiniteljima teških kaznenih djela i liječenja teških bolesti za koje su potrebni posebni tretmani u udaljenim rehabilitacijskim ustanovama, jedan roditelj može biti duže vrijeme odsutan iz obitelji (Janković, 2008). Članovi obitelji su u oba slučaja posebno opterećeni traumatičnim događanjima i izloženi stigmatizaciji sredine. Takve pojave imaju posebice nepovoljne učinke na djecu. Ona su prvenstveno izložena stresnim uvjetima tijekom samog događaja, koji ovisno o njihovoj dobi, mogu rezultirati manje ili više nepovoljnim reakcijama s kojima se često ne mogu nositi. Kada ostali članovi obitelji saznaju za kazneno djelo koje je počinio roditelj, može doći do sukoba koji su izrazito intenzivni, a međusobno optuživanje također nije neuobičajeno. Takvi sukobi gotovo uvijek uključuju djecu koja doživljavaju dodatne traume koje negativno utječu na njihovo mentalno stanje i socijalno funkcioniranje. Djeca se u tim situacijama nalaze u neugodnim okolnostima koje predstavljaju nove stresore i na taj način pojačavaju negativne rezultate već doživljenih trauma. Ona se moraju nositi s dugotrajnom odsutnošću roditelja, što je štetno za cjelokupni dječji rast i razvoj, posebice u smislu razvoja osobnosti, uspostavljanja osjećaja sigurnosti, samopouzdanja, poticanja pozitivnog mišljenja o sebi i razvijanja bliskosti s roditeljima (Janković, 2008, str. 80). Roditelj koji je kazneno odgovoran ili zdravstveno zbrinut u nemogućnosti je pružati bilo kakvu vrstu financijske skrbi, pa se u tom trenutku radi o početku samohranog roditeljstva.

2.4. Napuštanje obitelji

„Napuštanje obitelji je često pojava koja prethodi razvodu braka, ali može trajati neograničeno dugo i bez formalnog raskida bračnog odnosa.“ (Janković, 2008, str. 80). Iako neuobičajen, fenomen trajnog napuštanja obitelji bez nastavka razvoda nevjerojatno je složen. Supružnik kojemu preostaje briga o djeci suočava se s puno većim izazovima od supružnika koji je razveden jer nema pravo na razne vrste pomoći Centra za socijalnu skrb, a situaciju dodatno kompliciraju nejasni odnosi, obveze i načini na koje trebaju biti ispunjeni. Budući da prije razvoda roditelj ima znatno manje mogućnosti za postupanje, nego nakon njega i da su okolnosti daleko teže u svakom pogledu, ova je situacija komplicirana i za stručnjake ustanova socijalne skrbi (Janković, 2008, str 80). U takvim situacijama, kako brakorazvodni proces nije doveden do kraja, roditelj može vlastitom odlukom ne sudjelovati u odgoju svoje djece čija je briga u potpunosti prepuštena drugom roditelju koji se tada klasificira kao samohrani.

2.5. Jedan od roditelja je nepoznat

Još jedan od razloga nepotpune obitelji može biti i činjenica da je nepoznat jedan roditelj djeteta (Janković, 2008). Ovaj uzrok kvantitativnog nedostatka povezan je sa situacijama kada majke ne žele ili ne mogu imenovati oca djeteta iz raznih osobnih razloga ili kada to ne žele učiniti jer su unaprijed odlučile imati dijete i nastaviti živjeti odgajajući dijete samostalno, odnosno bez oca. Ovakve majke su često sljedbenice snažne feminističke ideologije koje odlučuju preuzeti ulogu nositeljice nepotpune obitelji, čak i kada na taj način krše djetetovo pravo na život i odrastanje uz oba prisutna roditelja. Odnos socijalnih službi prema takvim majkama izuzetno je kompliciran jer je na prvom mjestu zaštita interesa djece, no s druge strane svaki pritisak na majke narušio bi i pogoršao emocionalno okruženje unutar obitelji (Janković, 2008, str. 80). U takvim situacijama majka koja se skrbi o djetetu jest samohrani roditelj jer bez ičijeg utjecaja i pomoći brine o svim njegovim potrebama.

2.6. Nestanak jednog od roditelja

Nestanak jednog roditelja prvenstveno se javlja u ratnim situacijama, elementarnim nepogodama i drugim sličnim katastrofama, koje predstavljaju vrlo kompliciranu složenost proživljavanja neobičnih situacija povezanih s nizom drugih stresora (Janković, 2008). Osim gubitka roditelja, najveći problemi nedvojbeno su vezani i uz emocionalno stanje preostalih

članova obitelji koji ne mogu niti tugovati jer nikada ne postoji potpuna sigurnost da se nestali roditelj neće vratiti. Pri tome se javljaju i mnogi drugi problemi, posebno oni koji uključuju djecu, poput njihovog iskustva gubitka oca ili majke, potencijalne obiteljske atmosfere te poteškoća koje drugi i djeca mogu imati pri prihvaćanju gubitka, uključujući još ozbiljniju neizvjesnost. Izazovi kojima će biti izloženi svi članovi obitelji uistinu su veliki i nevjerojatno bolni, posebice ukoliko ih prati stigma društva, osuda nestalog roditelja i beskrajno žalovanje. Kako bi se djeci omogućili barem minimalni, ako ne i najbolji uvjeti za život, stručnjaci Centara za socijalnu skrb moraju pronaći rješenje i za pitanje prava članova obitelji glede imovine nestalog roditelja (Janković, 2008, str. 81).

3. SAMOHRANO RODITELJSTVO U ODABRANIM DRŽAVAMA

3.1. Samohrano roditeljstvo u Republici Hrvatskoj

Gotovo sve europske zemlje doživjele su značajan pomak u demografskim trendovima od 1960-ih, uključujući „pad stope plodnosti, povećanje stope razvoda, produljenje dobi za stupanje u prvi brak i kasno rađanje prvog djeteta“ (Puljiz i Zrinščak, 2002, prema Raboteg-Šarić, 2015, str. 3). Iako je ova promjena u Republici Hrvatskoj manje očita nego u drugim zemljama Europe obiteljska zajednica se još uvijek većinom temelji na tradicionalnim načelima, no očito je da ona postaje sve manje institucionalizirana. Uz to, Hrvatska i dalje ima niže stope razvoda te manji broj izvanbračne djece od zapadnoeuropskih zemalja. Djelomičan uzrok tomu su društvena i ekonomska kriza i nastavak dominacije tradicionalnih predodžbi među hrvatskim građanima (Zrinščak, 2008, prema Raboteg-Šarić, 2015, str. 4).

Prema Državnom zavodu za statistiku Republike Hrvatske (2021) udio neoženjenih muškaraca prilikom posljednjeg popisa stanovništva iznosio je 35,3%; udio oženjenih 55,2%; udio razvedenih 5,8%; udio udovaca 3,7%; a udio muškaraca u životnom partnerstvu s osobom istog spola iznosio je 0,01%. Trend pada brakova vidljiv je i kod suprotnog spola pri čemu je udio neudanih žena 2021. godine iznosio 24,7%; udio udanih 50,6%; udio razvedenih 7%; udio udovica 17,7%; a udio žena u životnom partnerstvu s osobom istog spola iznosio je 0,01%. U Republici Hrvatskoj 2021. godine bilo je ukupno 1,1 milijun obitelji, od čega postotak obitelji s djecom iznosi 69,5%; obitelji bez djece 30,5%; dok samohrane majke čine 16,2%, a samohrani očevi 3,6% ukupnog stanovništva. Obiteljska kućanstva, odnosno domovi s barem jednom obitelji, čine najveći dio privatnih kućanstava, no njihov postotak s vremenom opada. Primjerice, udio obiteljskih kućanstava smanjio se s 82,2% na 70,4% u razdoblju od 40 godina. Neobiteljska višechlana kućanstva čine samo 1,8%, a postotak samačkih kućanstava povećao se sa 16% na 27,8% od posljednjeg popisa stanovništva.

Samohrani roditelji postali su predmetom istraživanja u Republici Hrvatskoj tek u posljednjih dvadesetak godina kada su, prema Raboteg-Šarić (2015), istraživači shvatili kako je upravo ta vrsta obitelji najizloženija nepovoljnom socioekonomskom statusu. Unatoč promjenama u konvencionalnoj strukturi obitelji, na vrhu popisa temeljnih vrijednosti hrvatskih građana i dalje se nalaze djeca, obitelj i brak. Međutim, rezultati istraživanja europskih vrijednosti pokazuju kako su temeljne društvene vrijednosti u Hrvatskoj pod stalnim utjecajem promjena te da se njihova važnost sve više temelji na osobnom mišljenju (Baloban, 2007, prema Raboteg-Šarić, 2015, str.

5). Nikodem, Aračić i Džinić (2010, prema Raboteg-Šarić, 2015, str. 5) usporedili su nalaze dvaju istraživanja o vrijednosti braka i obitelji provedenih u Hrvatskoj 1999. i 2008. godine. Od ukupnog broja ispitanika njih 77% izrazilo je da im je obitelj vrlo važna, dok ih se 21,2% izjasnilo da im je obitelj značajno važna, čime su rezultati bili gotovo jednaki istraživanju provedenom 1999. godine. Unatoč činjenici da se 86,1% građana 1999. i 79,3% 2008. godine izjasnilo da je za uspješan odgoj djeteta važna prisutnost i oca i majke, 65,2% građana 1999. i 66,2% 2008. godine odobravaju samostalnu odluku žene za samohranim roditeljstvom bez stabilne ljubavne veze. Na taj su se način građani Hrvatske, već 1999. godine više od većine europskih zemalja izjašnjavali kako odobravaju samohrano roditeljstvo (Raboteg-Šarić, 2015, str. 7).

Istraživanja o tome kako društvo gleda na samohrane roditelje otkrila su da tradicionalniji stavovi javnosti odražavaju kulturološka očekivanja povezana s obiteljskom strukturom i rodnim ulogama. Tako se u najlošijoj poziciji, prema stavovima okoline, nalaze majke djece iz preljubničkih veza i rastavljene majke. Raboteg-Šarić (2015) navodi kako 52,1% vjenčanih i 59,7% samohranih roditelja smatra da su stavovi društva prema neudanim majkama vrlo negativni. Nešto manji postotak, točnije 38% samohranih roditelja i jednako toliko roditelja u bračnoj zajednici, tvrdi da društvo općenito ima nepovoljan stav prema očevima djece preljubnika. Od ukupnog broja ispitanika, 45,5% samohranih i 32,4% vjenčanih roditelja smatra da društvo ima negativan stav prema razvedenim majkama, dok samo 25,5% samohranih i 20,9% vjenčanih roditelja smatra da društvo ima pretežito negativan stav prema razvedenim očevima (Raboteg-Šarić, 2015, str. 8). Samohrani roditelji stavove društva prema razvedenim i samohranim majkama smatraju znatno negativnijim od roditelja u bračnoj zajednici, dok roditelji iz obje vrste obitelji smatraju kako su društveni stavovi prema udovicama i udovcima znatno pozitivniji jer se na njih ne gleda kao na pojedince koji su mogli kontrolirati novonastalu situaciju (Raboteg-Šarić, Pećnik i Josipović, 2003, prema Raboteg-Šarić, 2015, str. 8). Samo 12% do 14% roditelja iz obje vrste obitelji smatra da društvo ima uglavnom negativan stav prema udovicama i udovcima.

U drugom istraživanju koje su 2010. godine proveli Raboteg-Šarić i Pećnik uspoređena su stajališta samohranih sa stajalištima vjenčanih roditelja o samohranom roditeljstvu i promatrane su razlike u stavovima prema samohranom roditeljstvu ovisno o spolu. Dobiveni rezultati pokazali su da roditelji smatraju kako skrb jednog roditelja o djeci ne mora uvijek imati negativne učinke te da roditelji imaju vrlo pozitivan stav o samohranom roditeljstvu. Osim toga, u usporedbi s vjenčanim roditeljima i muškarcima, samohrani roditelji i žene iskazali su mnogo više podrške prema samohranosti (Raboteg-Šarić i Pećnik, 2010, str. 15). Uz to, promatran je i utjecaj dobi, prihoda, broja djece, stupnja obrazovanja i spola na različitosti u stavovima o samohranom

roditeljstvu između samohranih i dvoroditeljskih obitelji pri čemu je utvrđeno da su niži prihodi, niži stupanj obrazovanja, starija dob i muški spol najznačajniji prediktori manje povoljnih stavova u obje vrste obitelji, dok je istraživanje o stavovima razvedenih majki dalo slične rezultate (Raboteg-Šarić i Pećnik, 2010, str. 18). Starija dob se nalazi u pozitivnoj korelaciji s brojem negativnih stavova o samohranom roditeljstvu s obzirom na to da je vjerojatnost slaganja mladih s tradicionalnim mišljenjima znatno manja (Raboteg-Šarić, 2015).

Nadalje, Ajduković (2011, prema Raboteg-Šarić, 2015, str. 11) navodi podatke još jednog istraživanja provedenog 2009. godine u kojem se ispitala percepcija hrvatskih građana o diskriminaciji pojedinca na temelju njihove karakterizacije isključivo jednom osobinom. Prema ispitanicima, seksualna orijentacija, invaliditet i socioekonomski status osobe najznačajniji su prediktori društvene diskriminacije. Uz to, 33% ispitanika izrazilo je mišljenje da bračni i obiteljski status često pridonose nepravdi društva prema ženskom spolu te tako 20% ispitanica smatra da su samohrane majke prilično česta meta diskriminacije.

Prema prikazanim istraživanjima moguće je zaključiti kako se samohrani roditelji mogu susretati s mnogobrojnim problemima dokazivanja svoje sposobnosti kao roditelja pri čemu negativne percepcije i nepovoljne predrasude pridonose njihovoj nesigurnosti i već otežanoj integraciji u društvo kao člana novog oblika obitelji (Raboteg-Šarić, 2015, str. 11).

3.1.1. Zakonska podrška samohranim roditeljima

U Republici Hrvatskoj ne postoji posebna socijalna politika koja je usmjerena prema jednoroditeljskim obiteljima (Dobrotić, 2015). Ipak, roditelji takvih obiteljskih zajednica mogu ostvariti opća prava u nekoliko okvira. Zakoni sustava socijalne politike u Republici Hrvatskoj većinom su usmjereni isključivo na samohrane roditelje u situacijama u kojima je drugi roditelj nepoznat, odsutan ili je preminuo pri čemu se jedan roditelj samostalno brine o svim potrebama djece. Takav je zakon podrške moguće vidjeti u sustavu dječjeg doplatka u kojem, prema članku 21., dijete samohranog roditelja koji se u potpunosti samostalno skrbi o njemu ima pravo na 15% višu razinu dječjeg doplatka (Zakon o doplatku za djecu, 2023). Prema Zakonu o socijalnoj skrbi (2023) znatno veće pravo na socijalnu pomoć imaju djeca koja su članovi jednoroditeljskih obitelji pri čemu socijalna pomoć iznosi 55%, dok za svu ostalu djecu ona iznosi 40% osnovice. Međutim, socijalna pomoć samohranih roditelja koji su jedini skrbnici i uzdržavatelji djece iznosi 100%, dok za ostale roditelje ona iznosi 60% osnovice.

Prema članku 288. Obiteljskog zakona (2023) ako roditelj koji je dužan uzdržavati maloljetno dijete to ne čini, dužni su ga uzdržavati baka i djed po tom roditelju. Prema članku 7. Zakona o privremenom uzdržavanju (2023) dijete ima pravo na privremeno uzdržavanje tek kada roditelj ili baka i djed koji su dužni financijski sudjelovati potpuno ili djelomično ne ispunjavaju svoju obvezu u trajanju duljem od tri mjeseca od dana pokretanja postupka za ostvarivanje uzdržavanja. Dobrotić (2015) dodaje kako je odluku o privremenom uzdržavanju dužan donijeti Centar za socijalnu skrb po službenoj dužnosti ili na prijedlog drugog roditelja. U članku 8. Zakona o privremenom uzdržavanju (2023) navedeno je kako „pravo na privremeno uzdržavanje traje sve dok obveznik uzdržavanja ne počne izvršavati obvezu uzdržavanja“, no sljedeća točka ovoga članka jasno kazuje kako „dijete ima pravo na privremeno uzdržavanje u ukupnom trajanju do tri godine“. Visina privremenog uzdržavanja iznosi 50% minimalnog iznosa uzdržavanja djeteta obračunatog prema Obiteljskom zakonu. U Hrvatskoj se minimalni iznos uzdržavanja za djecu utvrđuje u postotku od isplaćene plaće pojedinca te za djecu do 6 godina iznosi 17%; za djecu od 7 do 12 godina 20%; a za djecu od 13 do 18 godina 22% prosječne plaće (Dobrotić, 2015, str. 3; Zakon o privremenom uzdržavanju, 2023).

Uz prethodno, prava samohranih roditelja se nastoje očuvati i Zakonom o radu (2023) prema kojem samohrani roditelji do 6. godine života svog djeteta uživaju zaštitu od prekovremenog rada. Na taj način samohrani roditelji isključivo uz pisanu izjavu o dobrovoljnom pristanku na takav rad mogu ostajati dulje na radnom mjestu. Osim toga, pisana izjava o dobrovoljnom pristanku potrebna je i za rad u nejednakom radnom vremenu pri čemu određeno razdoblje ono traje dulje ili kraće od punog radnog vremena.

U hrvatskim gradovima, a ponegdje i općinama, samohrana i jednoroditeljska kućanstva imaju snižene troškove za sudjelovanje djece u ustanovama predškolskog odgoja i obrazovanja. Nažalost, većina inicijativa koje služe kao podrška samohranim i jednoroditeljskim obiteljima su izuzetno kratkotrajne te ne dobivaju dovoljno pozornosti javnosti. Pećnik (2015, prema Dobrotić, 2015, str. 3) navodi kako je posljedica toga manjak programa podrške takvim obiteljima.

3.2. Samohrano roditeljstvo u Gani

U afričkoj državi Gani živi 56% djece mlađe od 14 i 55% djece mlađe od 17 godina s oba roditelja. Samohrane majke čine 24%, a samohrani očevi samo 5% ukupnog stanovništva. Istraživanja su pokazala značajne razlike ovih roditelja prema dobi, socioekonomskom statusu, spolu i mjestu življenja. U usporedbi s djevojčicama 56% dječaka živi u dvoroditeljskim obiteljima, dok se u takvim obiteljima našlo 53% djevojčica. Istraživanje je pokazalo i da će u budućnosti 18% djevojčica živjeti bez jednog roditelja, dok isti rezultat za dječake iznosi 14%. Detaljnijom analizom istraživanja vidljiva je pozitivna korelacija između broja djece koja žive sa samohranim roditeljem i njihove dobi. U Gani 34% djece najstarije dobne skupine živi samo s jednim roditeljem, što predstavlja 30% sve djece. Iako je ovaj postotak samo 1,1% za novorođenčad, taj se broj dramatično povećava za djecu od 2 do 4 godine i iznosi 10%; za djecu od 5 do 9 godina 16%; za djecu od 10 do 14 godina 21% i za najstariju skupinu djece od 15 do 17 godina 23% (Zulaika i Martin, 2015).

Socioekonomski status, iako značajan, nije u potpunosti siguran prediktor vrste obiteljske zajednice u Gani. Međutim, djeca koja su dio višeg društvenog sloja češće žive u dvoroditeljskim obiteljima, dok djeca nižeg društvenog sloja žive bez oba roditelja, a djeca srednjeg društvenog sloja, točnije njih 39%, živi sa samohranim roditeljem. Zanimljivo je primijetiti geografski značaj kao jedan od prediktora samohranog roditeljstva pri čemu velika urbana središta s višom koncentracijom prihoda imaju viši postotak djece koja žive sa samohranim roditeljem i niži postotak djece koja žive u dvoroditeljskoj obitelji. Gana ima treći najniži postotak djece koja žive s oba roditelja, a on iznosi 56%. S 28% djece koja žive sa samohranim roditeljem, Gana je treća na području Zapadne Afrike po najvećem postotku djece s jednim roditeljem. Do svoje 15. godine života, 6% djece izgubi jednog, a 0,7% smrtnim slučajem izgubi oba roditelja (Zulaika i Martin, 2015, str. 3-4).

Osim toga, Ayebeng, Dickson, Seidu i Amo-Adjei (2022) navode kako je u Gani vidljiv i porast stope razvoda čiji je postotak 1988. iznosio 5,6%, a 2014. godine porastao je na 7,7%.

Prema Ayenberg i sur. (2022) društveno-kulturni čimbenici jedan su od najznačajnijih prediktora uspješnog braka u Gani, kao i njegovog ishoda koji uključuje potencijalno samohrano roditeljstvo. Kako u Gani i dalje pretežito prevladavaju patrijarhalne obitelji te su većina samohranih roditelja žene, društveno-kulturni čimbenici gotovo u potpunosti isključivo utječu na majke. U mnogim kulturama, uključujući i gansku, djeca imaju izuzetno veliku ulogu u nastavljanju obiteljske loze i očuvanju podrijetla svojih predaka. Jednako veliku ulogu ima i sustav

podrijetla patrilinearnosti i matrilinearnosti koji u potpunosti određuju koliko su djeca važna za pojedinu obitelj. Patrilinearno podrijetlo označava pojedinca koji je pripadnik potomaka čiste muške obiteljske loze, dok matrilinearno podrijetlo označava pojedinca koji je pripadnik potomaka čiste ženske obiteljske loze. Primjerice, u patrilinearnom sustavu djeca nastavljaju očevu, ali ne i majčinu obiteljsku liniju, dok u matrilinearnom sustavu nastavljaju majčinu, ali ne i očevu obiteljsku liniju.

Prema Takyi (2001, prema Ayenberg i sur., 2022, str. 3) i Takyi i Gymiah (2007, prema Ayenberg i sur., 2022, str. 3) razlike u srodstvu koje su povezane sa sklapanjem braka, načinom života i s društvenim ustrojem mogu pridonijeti varijacijama u učestalosti samohranog majčinstva među sustavima patrilinearnosti i matrilinearnosti. Između ova dva sustava postoje i određene sličnosti u postupcima sklapanja braka i razvoda. Frost i Dodoo (2010, prema Ayenberg i sur., 2022, str. 3) navode kako se brak u Gani unutar oba sustava tradicionalno smatra ugovorom između dviju obitelji, a ne zajednicom dvoje ljudi. Brakovi su većinom dogovoreni, a kako bi obitelji sklopile ugovor, odnosno legalizirale brak, rodbina mladoženje mora ponuditi određen kapital obitelji mladenke. Kapital može biti u različitim oblicima, poput stoke, novca, darova, nekretnina, itd., ovisno kojem društvenom sloju pripada mladoženja i njegova obitelj. Ova tradicija poznata je kao kupovina mladenke te je dio kulture svih afričkih država.

Osim legalizacije braka, kupovanje mladenke daje određena prava i budućim supružnicima. Točnije, Yin i Black (2014) opisuju kako takvo „plaćanje“ daje prava budućem suprugu koji zatim ima potpunu kontrolu nad radom i životom žene čime ona postaje njegovim legitimnim vlasništvom zajedno s djecom. Žene u takvim odnosima lišene su osnovnih ljudskih prava jer se sva prava prenose na muškarca (str. 1071).

Ayenberg (2022) nastavlja kako u oba sustava paterlinearnosti i matrilinearnosti, ako dođe do razvoda braka, obitelj žene dužna je vratiti sav dobiveni kapital obitelji mladoženje. Međutim, prema Horne i sur. (2013, prema Ayenberg i sur., 2022, str. 3) postoje značajne razlike koje mogu utjecati na ishode braka i doprinos tih ishoda samohranom majčinstvu. Primjerice, mladenkina obitelj dobiva znatno veći kapital ukoliko ona dolazi iz patrilinearnog srodstva u usporedbi s onim matrilinearnim. Očito je za zaključiti da što je veći kapital, mladenkina obitelj ima veću odgovornost i ulaže više truda u očuvanje braka kako bi izbjegli vraćanje svega čime je ona otkupljena (Takyi, 2001, prema Ayenberg i sur., 2022, str. 3). Iako žena može prolaziti kroz fizičko i psihičko zlostavljanje u patrilinearnoj zajednici, ovakva kultura braka i vlasništva nad ženama spriječava razvod i nastanak suvremenijeg oblika obitelji (Wendo, 2004, prema Ayenberg i sur.,

2022, str. 3). Uz to, kako tradicionalni ganski brak uključuje obje strane obitelj, smanjuje se mogućnost neovisnosti majke kao samohranog roditelja.

3.3. Samohrano roditeljstvo u Maroku

Broj sklopljenih brakova u Maroku 2021. godine narastao je s obzirom na prethodnu godinu. Tako je u bračnu zajednicu 2021. godine ušlo oko 270 000 parova, dok je godinu prije isto napravilo 194 500 parova. Iako je između dvije godine vidljiv značajan porast u broju sklopljenih brakova, pretpostavlja se da je tomu doprinijela pandemija COVID-19 koja je bila na vrhuncu upravo 2020. godine. Međutim, ukoliko zanemarimo pandemiju, broj sklopljenih brakova bio je svakako u padu u vremenskom razdoblju od 2018. do 2020. godine. Broj razvoda 2021. godine također je porastao s obzirom na prethodnu godinu, ali je ovaj „trend“ jasnije vidljiv već od 2004. godine. U Maroku je tako 2021. godine registrirano preko 135 000 razvoda, dok je 2020. godine registrirano samo njih 7 000. Najveća je razlika vidljiva u promjeni strukture marokanske obitelji koja iz izrazito tradicionalnog prelazi u suvremeniji oblik i u značajnom je porastu broj prestanka bračnih zajednica (Galal, 2023).

Izuzetno je teško pronaći ikakve statističke podatke o broju samohranih roditelja u Maroku (Berwick, 2017). Većina istraživanja koncentrira se na broj samohranih majki koji je u porastu, dok je broj samohranih očeva gotovo nedostupan. Rezultati istraživanja provedenog 2010. godine pokazali su kako je broj samohranih majki u razdoblju od 7 godina porastao. Naime, u razdoblju između 2003. i 2010. godine procjenjeni broj samohranih majki iznosio je 21 135, dok je u razdoblju između 1996. i 2002. godine taj broj iznosio 5 284. Broj živorođene djece u izvanbračnoj zajednici u razdoblju između 2003. i 2009. godine u samo jednoj regiji Maroka iznosio je 23 386. Autori, poput Naamane Guessous i Guessous (2011, prema Berwick, 2017, str. 23) i El Batoul (2013, prema Berwick, 2017, str. 23), pretpostavljaju kako je stvarni broj samohranih majki znatno veći jer dostupni statistički podaci u obzir ne uzimaju napuštanje novorođenčeta, skrivene trudnoće i čedomorstvo.

U Maroku društvo prihvaća promjene kod muškaraca, no ono nikada ne zaboravlja i ne oprašta ženama u činjenju stvari koje zapravo nisu zločin. U Maroku se tako samohrane majke smatraju utjelovljenjem nečistoće i osoba čiji je život potpuna suprotnost društvenim očekivanjima. Prema Ech-Channa (2009, prema Berwick, 2017, str. 19) kao i u svakoj drugoj državi, tako i u Maroku postoji hijerarhija na vrhu koje se nalaze majke sa sinovima, zatim majke, udovice, rastavljene majke te na samom dnu majke s izvanbračnom djecom. Biti majka, no ne i

supruga izlazi izvan svih rodnih normi te stoga žena jedino brakom postaje ravnopravna članica društva koja uživa većinu svojih prava. Samohrane majke u Maroku su u potpunosti izopćene iz društva te često postaju prostitutke kako bi sebi i svojoj obitelji osigurale osnovne životne uvjete, a sve počinje njihovom stigmatizacijom u krugu obitelji (Berwick, 2017).

Prema Naamane Guessous i Guessous (2011, prema Berwick, 2017, str. 24) mnoge žene bivaju izbačene iz vlastitog doma nakon što njihova obitelj sazna za trudnoću ili ga samostalno odluče napustiti kao rezultat straha od reakcije obitelji. U takvim situacijama dolazi do „neprijateljstva“ između žene i njezine obitelji jer se nepoštivanjem pravila rodne čistoće ugrožava čast svih članova. Ukoliko dođe do izvanbračne trudnoće, većina marokanskih žena svoje partnere uputi u buduće očinstvo, međutim velik broj muškaraca odbija priznati dijete i biti njegov skrbnik. Uzrok tomu leži u pritisku obitelji da se trudnoća i dijete sakrivaju te u osjećaju nečasti. Samohrane majke u takvim okolnostima često odlaze u daleka mjesta gdje su potpuni stranci jer je strah od kažnjavanja zbog nedopuštene seksualne veze izuzetno velik. Ponekad je odlazak u daleka mjesta rezultat želje za sakrivanjem trudnoće od vlastite obitelji i partnera. Iako daleko od svih koji ih poznaju, majke se i dalje suočavaju sa stigmatizacijom u svakodnevnim životnim aktivnostima. Primjerice, samohrane majke se često suočavaju s poteškoćom pronalaska doma nakon dolaska u novo mjesto. Uobičajeno je razlog tomu nagovaranje vlasnika kuće od strane susjeda da majci ne iznajmljuje dom jer ne žele živjeti pored žene s djetetom koja uza sebe nema muškarca. Uz to, vlasnici kuća skloni su od samohranih majki tražiti razne seksualne usluge jer njezinu trudnoću ili dijete povezuju s prostitucijom, koja je moralno pogrešna i nezakonita, te na taj način potiču još jaču društvenu averziju prema samohranim majkama (Ech-Channa 2013, prema Berwick, 2017, str. 25).

Još jedan problem koji se pojavljuje je činjenica da osobe koje rade u javnim i privatnim službama također čine dio društva koje zazire od samohranih majki. Za samohrane majke svi su zakonski procesi teže rješivi i traju duže. Osim toga, kada god se majke nalaze u bilo kakvoj instituciji sklone su kontaktu s korumpiranim i nepoštenim službenicima. Kao rezultat svog potencijala razbijanja granica, koje podupiru načela stabilnosti i autoriteta društva, samohrano majčinstvo se u Maroku i dalje smatra tabu temom. Samohrane majke predstavljaju izostanak obiteljske loze i slom rodnih normi od kojih su najvažnije seksualnost i čast. Tako samohrane majke postaju prijetnja društvu i osobama koje treba ušutkati (Berwick, 2017).

3.3.1. Utjecaj religije na samohrano majčinstvo

U islamskoj religiji žene i muškarci moraju se suzdržavati od seksualnog odnosa izvan braka, međutim društvena stigma ponovno je uvelike rodno uvjetovana. Naime, društveni ideal muškosti ne samo da prihvaća, već i slavi izvanbračne seksualne odnose muškaraca jer muškarci na taj način dokazuju svoju muškost, no žena takvim ponašanjem uništava svoje djevičanstvo. Osim toga, moguće je reći kako su žene prilično hipokritički nastrojene s obzirom da i same izopćavaju ostale žene koje su imale seksualne odnose izvan braka, dok kod muškaraca to u potpunosti prihvaćaju (Berwick, 2017, str. 18).

Suzdržavanje od izvanbračnih odnosa u Maroku ima dublje značenje jer omogućava i izvršavanje vjerske obveze koja se odnosi na jamčenje čistoće obiteljske loze. Prema Bargach (2005, prema Berwick, 2017, str. 20) patrilinearno se podrijetlo, koje služi kao temelj razvoja političkih i ekonomskih orijentacija, temelji na lozi, koja predstavlja stup principa muslimanskih zajednica. Prema Welchman (2007) loza se u islamskoj vjeroispovijesti se naziva *nasab*, posebice ona po očevoj strani. *Nasab* ima ogroman utjecaj na živote vjernika i njihovu budućnost budući da utječe na percepciju ljudi o njima samima, ali i o drugima. „Brak i krv su jedini načini na koje se *nasab* može uspostaviti“, odnosno „*nasab* se prenosi s muškarca krvlju i sa žene brakom“ (Schlumpf, 2016, str. 6). Za uspostavu *nasaba* neophodna je legalizirana zajednica jer se samo putem nje prenose sva prava nasljeđa na potomstvo supružnika. „Stoga seksualni odnos izvan bračne zajednice ima potencijal ugroziti društvenu koheziju, red i identitet rezultirajući *fitnom*.“ (Bargach, 2002, prema Berwick, 2017, str. 21). *Fitnu* se u islamskoj vjeroispovijesti definira kao „preokret, kaos i nered“ (Welchman, 2007, str. 229). Nezakonite seksualne interakcije zagađuju lozu, što ima loš utjecaj na obitelj i zajednicu u cjelini koja je u islamu poznata pod nazivom *ummet*. Iz toga je razloga, odgovornost svih pobožnih muslimana održavanje čistoće loze. Stručnjaci islamske vjere smatraju da muslimanima ljudskost daje upravo loza, a neki tvrde da se to isključivo može postići uz pomoć *nasaba*. Tako se u pozadini marginalizacije i stigme samohranih majki nalazi poremećena loza koja predstavlja prijetnju društvenom zajedništvu. Ukoliko sagledamo stvari iz oba kuta, majke nisu učinile ništa više nego što je učinio i otac, međutim one svoje posljedice snose javno, dok muškarci prolaze „nekažnjeno“ (Bargach, 2002, prema Berwick, 2017, str. 21).

3.3.2. Utjecaj kulturnih čimbenika na samohrano majčinstvo

Jedna od temeljnih vrijednosti marokanske kulture jest čast, a Warnock Fernea (1995, prema Berwick, 2017, str. 15) zaključuje kako je ova ideja rezultat utjecaja Francuske kolonizacije koja se odvijala u Maroku za vrijeme prve polovice 20. stoljeća. Širi koncept časti temelji se na rodnoj dihotomiji s dva komplementarna, ali suprotstavljena aspekta. Osim ugleda, religioznosti, gostoprimstva i morala, ženska čast, poznata pod nazivom *'ard*, sastoji se od još važnijih karakteristika koje uključuju čistoću prije i vjernost nakon braka (Warnock Fernea, 1995, prema Berwick, str. 15). Za razliku od muške časti, naziva *šaraf*, koja simbolizira raskoš, ženska čast simbol je skromnosti (Abu-Lughod, 1999; Latreille, 2008, prema Berwick, 2017, str. 16). Uz to, prema Žvan Elliot (2015, prema Berwick, 2017, str. 16) ženina izgubljena čast je gotovo nepovratna, dok muškarci svoju čast vraćaju vrlo lako. Iako čast obitelji tipično pripada muškarcima, zanimljivo je za primijetiti da društvo muškarčevu čast procjenjuje prema ponašanju žena iz njegove obitelji.

Uobičajene osobine marokanskih žena, poput srama i skromnosti, mogu biti učinkovito oružje za očuvanje časti i muževnosti. Imajući izvanbračne veze, samohrane majke „neskromnim“ ponašanjem krše svoju rodno pripisanu ulogu čuvanja časti i pretvaraju se u izopćenice. Čitavo društvo osjeća sramotu kada žena zatrudni izvan braka, posebno u malim sredinama gdje je trudnoću izuzetno teško sakriti. Čast kao temeljna vrijednost kulture ima kolektivno značenje za cijelo društvo čije je očuvanje ponovno u potpunosti ovisno o ponašanju žena (Naamane Guessous i Guessous, 2011, prema Berwick, 2017, str. 17).

3.3.3. Zakonska podrška samohranim majkama

Važne reforme koje su pomogle samohranim majkama i poboljšale status njihove djece donesene su 2004. godine uvođenjem novog Obiteljskog zakona pod nazivom Moudawana koji člankom 146. određuje kako „srodstvo s majkom ima iste učinke bez obzira na to jesu li djeca rezultat zakonitog ili izvanbračnog odnosa“ (str. 34). Ovo označava značajan pomak u pogledu pristupa matičnim knjigama rođenih. S druge strane, prema članku 148. „izvanbračno srodstvo s ocem ne proizvodi nikakve učinke zakonskog srodstva“ (str. 34) čime je biološki otac djeteta oslobođen bilo kakvih financijskih ili odgojnih obveza prema svojim potomcima koji su rođeni izvanbračno. Time, nažalost, prema El Batoul (2013) i dalje ne postoje zakoni koji bi spriječili marokansko društvo da na samohrane majke gledaju kao na otpadnike, a kako ne postoji zakonska

kategorija za samohrane majke, sam pojam prava postaje nejasan. Jedini način za klasifikaciju majki temelji se na tomu jesu li njihovi potomci „zakoniti“ ili „nezakoniti“.

Moudawanin članak 156. opisuje kako se dijete koje je rođeno za vrijeme zaruka priznaje kao „zakonito“ isključivo ako je majka djeteta u mogućnosti dokazati da se ceremonija zaruka dogodila. Iako mnoge žene lažno tvrde da su bile zaručene u vrijeme trudnoće, dokazivanje zaruka predstavlja veliki izazov, čak i kada su se zaista dogodile. Naime, ceremonije zaruka u Maroku se u gotovo svim slučajevima održavaju u užem krugu mladenkine i mladoženjine obitelji i bez velikih slavlja. Iz toga razloga, majke nisu u mogućnosti dostaviti slike ili videozapise, niti su u mogućnosti uključiti širu rodbinu ili susjede koji bi potvrdili događaj. Kao rezultat, nije neuobičajeno da se dijete rođeno u takvim okolnostima ne priznaje kao legitimno (El Batoul, 2013, str. 479).

Moudawanin članak 158. opisuje kako se „očinstvo dokazuje bračnom posteljom, očevim priznanjem, svjedočenjem dva javna bilježnika, usmenim iskazom i svim drugim pravnim sredstvima, uključujući i sudsko vještačenje.“ (str. 36). Prema tome, ukoliko otac odbija priznati dijete sudac ima pravo zatražiti test očinstva, ali isključivo ako majka dokaže da se trudnoća ili rođenje djeteta dogodilo u razdoblju zaruka (El Batoul, 2013). U takvim situacijama, iako je test očinstva zatražen sudskim putem, majka je dužna pokriti sve laboratorijske troškove koji iznose i do 330 eura. Uz to, Welchman (2007) navodi kako je test očinstva zatražen sudskim putem velika rijetkost, a o tome govore i podatci prema kojima su u razdoblju od jedne godine zatražena tek dva takva testa. Ukoliko majka nije u mogućnosti dokazati ceremoniju zaruka, tada sudac svojevóljno odlučuje hoće li se dijete smatrati „zakonitim“ ili „nezakonitim“. Prema svemu navedenom, prilično je lako zaključiti da je evidentna neadekvatna zakonska zaštita samohranih majki, a problem bi mogao biti u temeljnoj ideji prava u marokanskom društvu (Bargach, 2005, prema Berwick, 2017, str. 29).

ZAKLJUČAK

Postoje mnogobrojne definicije obitelji kojima je zajedničko to što na obitelj gledaju kao na primarnu instituciju društva koja prati sve promjene okoline, poput onih ekonomskih, kulturnih, socijalnih i društvenih. Promjenom obitelji nastaju i njezini suvremeniji oblici koji uključuju samohrano roditeljstvo, samačka kućanstva, posvojiteljske obitelji, jednoroditeljske obitelji, izvanbračne zajednice i istospolne obitelji. Iako u svijetu i dalje prevladavaju i mnogi tradicionalni oblici nuklearne obitelji koja se sastoji od oca, majke i njihove djece, sve je veći broj kućanstava koja se suočavaju s novim okolnostima koje uključuju samohrano roditeljstvo. Samohrano roditeljstvo može biti posljedica nekoliko uzroka, poput razvoda braka, smrti jednog roditelja, dugotrajnog izbjivanja jednog roditelja, napuštanja obitelji, nepoznatog jednog roditelja te nestanka jednog roditelja. Navedeni čimbenici značajno utječu na promjenu klime unutar obitelji i utječu na sve njezine članove, kao i na načine putem kojih će se suočiti s novonastalom situacijom. Načini suočavanja ovise o nekoliko čimbenika koji uključuju bliskosti članova obitelji, njihovo emocionalno i psihičko stanje te utjecaj ostalih prisutnih stresora.

Broj samohranih roditelja raste u gotovo svim državama svijeta, uključujući Republiku Hrvatsku, Genu i Maroko. Proučavanjem različitih čimbenika, poput utjecaja društveno-kulturnih čimbenika i religijskog utjecaja na stavove okoline o samohranom roditeljstvu, moguće je zaključiti kako je ono fenomen koji je u pojedinim kulturama još uvijek nedovoljno istražen ili uz sebe veže izuzetno negativne konotacije. O neistraženosti fenomena samohranog roditeljstva govori i činjenica da je statističke podatke, kao i literaturu za pojedine države, točnije Genu i Maroko, izuzetno teško pronaći. Osim toga, moguće je zaključiti kako se samohrano očinstvo u tim zemljama smatra još većom tabu temom od samohranog majčinstva. Samohrani očevi također ne dobivaju dovoljno pozornosti, dok se samohrane majke osjećaju potpuno nemoćnima i stavlja ih se na stup srama, iako samo nastoje učiniti ono što je najbolje za svoju djecu.

Mnogi samohrani roditelji suočavaju se s gotovo identičnim problemima kojima je potrebno dati više pozornosti. Takvi su roditelji utjelovljenje prilagodljivosti, nesebičnosti i snage koji sve prepreke savladavaju nepopustljivom upornošću i beskrajnom ljubavlju. Nakon svega, roditeljstvo je u svim svojim oblicima odraz predanosti ljudskom biću koje nas uči da ljubav ne poznaje žrtvu.

LITERATURA

1. Ayebeng, C., Dickson, K. S., Seidu, A. A., Amo-Adjei, J. (2022). Single motherhood in Ghana: analysis of trends and predictors using demographic and health survey data. *Humanities & Social Sciences Communications*, 9(345). Pristupljeno 8. kolovoza 2023., dostupno na: <https://doi.org/10.1057/s41599-022-01371-6>.
2. Berc, G., Ljubotina, D., Blažeka, S. (2004). Struktura obitelji i životni uvjeti obitelji u selu i u gradu. *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*.
3. Berwick, L. V. (2017). *Single Mothers in Morocco: Social Stigma and Struggle for Identity*. Doktorska disertacija. University of London.
4. Brajša-Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj*. Naklada Slap.
5. Buljan Flander, G., Bogadi, M., Boričević Maršanić, V., Božić Knež, I., Brezinščak, T., Buconjić, I., ... Vuić, A. (2021). *Znanost i umjetnost odgoja*. Geromar.
6. Buljan-Flander, G., Karlović, A. (2004). *Odgajam li dobro svoje dijete?*. Marko M. usluge d.o.o.
7. Čudina-Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Golden marketing.
8. Dobrotić, I. (2015). *Support to single parents in Croatia: an absent agenda*. European Union Rights, Equality and Citizenship Programme.
9. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske. (2021). *Raste broj razvoda i samačkih kućanstava, a najviše obitelji čini par s jednim djetetom*. Pristupljeno 4. kolovoza 2023., dostupno na: <https://dzs.gov.hr/vijesti/raste-broj-razvoda-i-samackih-kucanstava-a-najvise-obitelji-cini-par-s-jednim-djetetom/1610>.
10. El Batoul, M. (2013). *Single Mothers: Between Law and Civil Society in Morocco*. The International Academic Forum.
11. Fišer, S., Marković, N., Radat, K., Ogresta, J. (2007). „Za“ i „O“ jednoroditeljskim obiteljima. Udruga za unapređenje kvalitete življenja LET.
12. Galal, S. (2023). *Number of marriages in Morocco from 2018 to 2021*. Statista Research Department. Pristupljeno 8. kolovoza 2023., dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/1297511/number-of-marriages-in-morocco/>.
13. Grozdanić, S. (2000). Jednoroditeljske obitelji prema uzrocima njihova nastanka. *Ljetopis socijalnog rada*, 7(2), 169-82.
14. Halmi, A. (1998). Marginalizacija samohranih roditelja: strategije protiv isključenja. *Ljetopis socijalnog rada*, 4(1), 77-92.
15. Janković, J. (2008). *Obitelj u fokusu*. Etcetera.

16. Juul, J. (1995). *Razgovori s obiteljima: perspektive i procesi*. Alinea.
17. Juul, J. (1995). *Vaše kompetentno dijete*. Tipotisak.
18. Narodne novine. (2023). Obiteljski zakon. Pristupljeno 8. kolovoza 2023., dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/88/Obiteljski-zakon>.
19. Narodne novine. (2023). Zakon o doplatku za djecu. Pristupljeno 9. kolovoza 2023., dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/475/Zakon-o-doplatku-za-djecu>.
20. Narodne novine. (2023). Zakon o privremenom uzdržavanju. Pristupljeno 8. kolovoza 2023., dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/733/Zakon-o-privremenom-uzdr%C5%BEavanju>.
21. Narodne novine. (2023). Zakon o radu. Pristupljeno 9. kolovoza 2023., dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/307/Zakon-o-radu>.
22. Narodne novine. (2023). Zakon o socijalnoj skrbi. Pristupljeno 8. kolovoza 2023., dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/222/Zakon-o-socijalnoj-skrbi>.
23. Official Gazette. (2004). The Moroccan Family Code – Moudawana. Pristupljeno 10. kolovoza 2023., dostupno na: <http://www.hrea.org/wp-content/uploads/2015/02/Moudawana.pdf>.
24. Raboteg-Šarić, Z. (2015). Parenting in single-parent families in Croatia. U: K. Lacković-Grgin i Z. Penezić (ur.), *Parenthood and parenting in Croatia: A developmental and socio-cultural perspective*, 169-199. Nova Science Publishers Inc.
25. Raboteg-Šarić, Z., Pećnik, N. (2010). Stavovi prema samohranom roditeljstvu. *Revija za socijalnu politiku*, 17(1), 5-25.
26. Schlumpf, E. (2016). *The Legal Status of Children Born out of Wedlock in Morocco*. The Center for Islamic and Middle Eastern Legal Studies.
27. Statista Research Department. (2023). *Number of divorces in Morocco*. Pristupljeno 8. kolovoza 2023., dostupno na: <https://www.statista.com/statistics/1297527/number-of-divorces-in-morocco/>.
28. Stevanović, M. (2000). *Obiteljska pedagogija*. Tonimir.
29. Welchman, L. (2007). *Women and Muslim Family Laws in Arab States*. Amsterdam University Press.
30. Yin, E. T., Black, J. M. (2014). The legal anthropology of marriage in Ghana: presenting power dynamics through legal arenas. *International Journal of Current Research*, 6(2), 10696-10704.
31. Zulaika, G., Martin, F. (2015). *Ghana: Children's Care and Living Arrangements*. Better Care Network.

Approaches to single parenthood in selected socio-cultural differences

Abstract

The family is the fundamental unit of society that undergoes changes due to the strong influences of contemporary civilization. There are different types of families, with some considered traditional and others contemporary. Traditional family forms include isolated nuclear families, modified extended families, extended families, and large families, while contemporary family forms include single households, adoptive families, single-parent families, same-sex families, cohabiting couples, and single parents. Single parenthood is becoming increasingly common in almost all countries around the world, and factors contributing to its formation include divorce, the death of a parent, prolonged absence of one parent, family abandonment, an unknown parent, and the disappearance of one parent. All these causes of single parenthood influence family dynamics and the adjustment of other members, leaving lasting consequences on their emotional and psychological states, especially children's. Statistical analysis confirms the rising number of single parents in Croatia, with the general attitudes of society towards such family types being mostly positive and single parents enjoying significant legal support. Statistical data for selected countries, such as Ghana, clearly show an increase in the percentage of single parenthood, with socio-cultural factors having a significant negative impact primarily on single motherhood. In contrast to Croatia, Morocco exhibits extremely negative attitudes and almost nonexistent legal support for single mothers. Religion and numerous cultural factors also significantly contribute to negative societal views on single motherhood, especially for those in cohabiting relationships. Furthermore, accurate statistical data and government records regarding the exact number of single mothers and fathers in Morocco are not available, reflecting a lack of governmental support and a belief that single parenthood is an inadmissible phenomenon.

Keywords: socio-cultural factors, family, single parenthood, societal attitudes, influence of religion.